
Milica Jakovljević
Mir-Jam

DAMA U
PLAVOM

NEVEN • FENIKS LIBRIS
Beograd, 2019.

U SAMOĆI SEOSKE UČITELJICE

Klarinet pišti u seoskom orkestru, a kolo, kao lesa, njiše se desno i levo. Sneg škripi pod nogama od besnog ritma momačkih nogu. Jedan podvrisne, drugi cimne celo kolo od neke razdraganosti, treći steže za ruku svoju devojku, a ona cupka, smeši se, oči joj blistaju, laka je, vitka, rumena kao cvet. U sredini kola mlada sa vencem na glavi, steže se za ruku sa mladoženjom. To je druga nedelja posle venčanja, kad se ide na „gospę“ njenom ocu i po povratku s ručka, svadba se nastavlja veselo na raskrsnici sela. Jedan seoski put strmo se spušta ka reci. Vodenični jaz hući, čuje se zvuk čeketala, negde se neko doziva, što se čuje nadaleko i birov već više.

Vrbe pod snegom, opustele grane nad potokom kao od kristala, a malo dalje pušilo se vrelo sa toplom vodom i para se diže i rastura kao magla između snežnih grana. Sve je bilo živopisno. Kuće po brdima kao izrezane od belog kartona, šljivaci, kao božićne jelke, a iznad kuća, u daljini, ogromna planina i njen vrh sav snežan kao bela jagnjeća šubara.

Vetar počę da fijuče i zavitla mećava. A klarinet pišti. Jedan goč i violina. Kolo još mahnitije. Mećava počinje da sipa u lice, da štipa a momci se još više razbesneše.

Malo dalje od kola, na jednom brežuljku od nabacanog snega, stajala je mlada devojka i posmatrala kolo. Njeno inteligentno lice izdvajalo ju je od seoskih cura. Svaki čas bi joj prišla po neka od devojaka, rukovala se sa njom, tresući joj snažno ruku, gotovo muški.

Snaše sa decom prilazile su joj; i devojčice i dečaci krili su bojažljivo lice iza majčine suknje. Jedna je upravo govorila:

– Vidiš, to je učiteljka, ona će tebe da uči.

Druga je pretila mališanu.

– Čekaj, čekaj, sad ću da te tužim gospojici.

A mlada učiteljica se smešila, milovala mališana po licu i govorila:

– On je dobar, i mene lepo sluša, pa treba i majku.

Mećava osu još jače, kao da je goni neki bes, zaokupi sa sviju strana, zasu sve snegom, i kolo poče da se rastura.

Momci obrgliše devojke oko stasa, drugarice se uhvatiše za ruke i sve poče da beži od te silovite nepogode. Seoskim putem se orio smeh, cika, podvriskivanje, škripala su kola sa oblicama, jurile su saonice niz brdo, trčala su nestasna deca, čule su se klepetuše na ovnovima i govedima, kokoške su kreštale i smeštale se u kokošarnik da se zaklone od snega.

Mlada učiteljica ubrza uzbrdo da što pre stigne u svoju školu. Dve seoske devojke pravile su joj neko vreme društvo, pa odoše drugim putem, a ona nastavi sama.

Sumrak se već spuštao, ali je sve još bilo beličasto od snega i smeta. Nekoliko puta ona se zanese jer je ošinu mećava i pokri lice rukama. Oseti kao neki ubod, neki ledeni tuš koji je šiba. Ona potrča, ali ponovo zatetura. Seoske saonice išle su za njom i stigoše je.

– Pomaže Bog, gospojice!

– Bog ti pomog'o.

– Vidi samo kako sipa – govorio je seljak. Ako ovako potraje celu noć, zasuće drum.

Učiteljica sede na saonice.

– Da li je pošta došla u opštinu?

– Nije još. Upravo se vraćam.

– A ti ideš pored škole?

– Jes' tamo, do one moje kolibe. Tu su moji čobančići, pa da im odnesem proju. Uplašiće se deca od kurjaka. A već se javljaju po selu.

Ispred škole učiteljica siđe sa saonica.

– U zdravlje!

– Laku noć!

Škola je bila na bregu, potpuno sama i s prozora se video snežni, usamljeni pejzaž i tek po neke sanke na drumu. Tu je mlada učiteljica radila u četvrto razrednoj školi. Prvo mesto, koje je te godine dobila i to četiri razreda, škola na bregu, usamljena, kao u nekoj oazi.

Na kujni se svetleo prozor. To je poslužiteljka upalila lampu. Mlada devojka utrča u dvorište, ulete u školski hodnik i začas ne nađe u kujni.

Štednjak se sav crveneo koliko je bio usijan; zapuhnu je ta prirodna toplota.

– Jaoj, što je hladno, napolju, Cajo! Nigde čovek da ne izađe.

– Ja ti, vala, nisam ni izlazila, gospojice, iz ove moje lepote. Raščvarila sam ti se pokraj vatre, pa znam da ćeš doći prozebla i samo džaram vatru. Ih, što ti je napadalo snega.

Učiteljica skide mantil i beretku, tresnu njome i sneg popada po kuhinji, ali se začas rastopi.

– Da li je dolazio pismonoša? – opet će ona misleći da možda onaj seljak ne zna.

– Nije, gospojice. A ne može ni doći lako po ovom kija-metu. Ako dođe, doneće. Znaš da nekad dođe dockan.

To je učiteljicu obradovalo, ta pisma koja su bila njena jedina radost. Otkad nije dobila pismo od njega! A kakva je to bila ljubav, koliko su se voleli. Obećao je da će joj pisati često, i u početku je tako i bilo, a sad – sve ređe. Zaboravlja je. On ne zna kako je njoj tužno, kako bolno u ovoj samoći. Kad dobije pismo, sve je onda lepo, kako je škola vesela, rad prijatan. Čini joj se da joj onih nekoliko redaka donesu i muziku, i pesmu, pozorište, ljubav, sam život velikog grada. Danas je bila tužna. Rastužilo ju je ono kolo. Svi ti momci i devojke, kako su srećni, vole se, grle, smeju jedno na drugo, udaraju se. Svaku je neko ispratio do kuće. A ona sama u svojoj sobici, sama u praznoj školi, na kraju sela. Je-

dino joj društvo Caja, seljanka, udovica, samohrana žena, koja u školi spava da ne bi bila sama, da bi pregorela onaj pravi strah. A kako je to bilo užasno u prvo vreme, taj strah u noći, ti razni glasovi. A seoska tišina, jeziva, pa akustika prazne škole, kad je svaki šum u noći uveličan i strašan. Bila je bolesna od tog straha, izmučena, bleđa. Kao učenica nikad nije smela sama u sobi da spava, još u punoj kući, pokraj sestara, braće, roditelja, a ovde se našla kao na nekom ostrvu, na tom bregu, ona mlada devojka, kao neka ptica plašljiva. Došla je da bude narodni prosvetitelj, učiteljica i mati dece, upravitelj škole, da vodi brigu za sve, o đacima, u svakoj školskoj potrebi. Isprva se plašila svega, svoje nove dužnosti, mnogobrojnih dužnosti i poslova, i noći, puste, usamljene seoske noći.

I pregorela je taj strah, jedne noći. Bila je potpuno sama. Ležala je otvorenih očiju. Strah ju je budio, nije joj dao da trene, zubi su joj cvokotali, krila se ispod pokrivača, mala, zgrčena, kao mišić. Sama ta pomisao da je ona te noći jedino živo biće u praznoj školi užasavala je. I šta bi najednom! Prozor tresnu, raspršti se negde u hodniku. Ona oseći silovite udarce srca, nešto je zaguši, učini joj se da će da umre. A treskanje se nastavi u hodniku. Njen mozak ništa ne može da shvati, sva je ukočena, samo srce lupa, i od te lupnjave kao da se trese postelja, bije nešto u slepoočnicama. A treskanje u hodniku se nastavlja. Sad joj se učini da to lupa prozor, da se otvorio. Ona zna da je to, ali to je strašno, zato što je noć, i što je oko nje takva tišina. I najednom šta se to u njoj dešava, ni ona nije znala. Strah do izbezumljenosti, do ludila, i ona skoči iz postelje, dođe joj da izađe u hodnik, pa makar je neko nožem dočekaao. Neka je ubije, ali ovo ne može više da se izdrži, ovaj užas svake noći. Steže zube, steže pesnice, kao da preti sebi, noći, onome što se događa u toj noći. Otvori vrata kao da prkosi sebi, kroči u hodnik, nekoliko koraka, pa zatvori prozor. Onda se vrati lagano, kao da joj se ne žuri, otvori vrata od stana, ali kad uđe u sobu, opet je obuze užas. Tresnu vratima, zaključa ih i sruši se na postelju kao mrtva. Posle joj zubi počеше

da cvokoću, vatra je obuze, dobi groznicu. Ali sa tom groznicom, pregori prvi strah i posle joj bi lakše.

Uz nju je svake noći ostajala Caja, pravila joj društvo, uveče pričala onako seljački, sedeći na podu pokraj peći, u seoskim vunenim šarenim čarapama i s pletivom u ruci. A ona je vezla pokraj lampe. Da joj je neko kazao kao učenici: Doći ćeš u selo i jedino tvoje društvo biće tvoja poslužiteljka, seljanka, ona bi napustila školu. Jer kao učenica nije shvatila, nije znala, šta je to rod. Njeni razgovori bili su u školi, a izvan škole o kavaljerima. Ona nije znala šta je to selo, šta je život naroda. I tek sad je počela da ulazi u taj život, da ga shvata, da se interesuje za sve, da uviđa kako je to korisno, lepo, kako ima lepote u toj seoskoj prirodi, u duši naroda pa i u duši te njene seljanke. Divila se njenoj neustrašivosti. Ona se ne boji ničega, sama izlazi u noć, čak u dvorište. Divila se i onoj njenoj sirotinji, koja joj nije bila teška, nije se na nju žalila i smatrala se srećnom, što može da zaradi, iako ceo dan čisti, cepa drva, vuče ih u naručju, crvenih ruku. Ali uveče, sva srećna pokraj užarenog šporeta ili ovde pokraj usijane peći, s pletivom u ruci. Slušala je od nje o selu, o seoskom životu; znala je kad se prvi jaganjci jagne, znala je kako žive po kućama, smejala se i spletkama seoskim, ona joj je svojim jezikom naroda ocrtavala sve seljačke tipove i karaktere, đачke roditelje, njihovo imućno stanje, zdravlje i bolesti.

I uveče, sedeći, njih dve, ona, seoska učiteljica i ta seljanka, razgovarale su, prijatno, veselo, dok je mlada učiteljica kuvala čaj, donosila šolje, a ona, Caja, smejala se.

– Ti si, mene, gospojice, tako naučila, da ja ne znam kako ću posle bez ovih tvojih kolačića i čaja. Postaću prava gospoja. Zadirkuju me u selu. Šta ti sa tvojom gospojicom piješ šerbet svako veče. A ja im kažem. Pravi ste gejac. Ni je šerbet, nego čaj.

Ali to se prepričavalo po selu. Caja je na sva usta hvalila učiteljčinu dobrotu, kako je dobra prema svakoj seljanki i seljaku, kako svakog dočeka i posluži. Učiteljica je to čula, i to ju je obradovalo, davalo podstreka za rad. Pribli-

žila se tom narodu, koji je tek sada počinjala da shvata i veselilo je što taj seljak i seljanka umeju da cene, poštuju, da osete njen rad u školi.

Caja je sve to pričala, tako, uveče, dok su pile čaj.

– Mnogo te vole seljaci, sva deca te vole. Kako je dobra njena gospojica i lepo ih uči.

Ali za takvu pohvalu trebalo je uložiti truda. Učiteljica oseti kakve se teške dužnosti prihvatila tek kad se nađe u školi. Njeno teorijsko znanje treba primenjivati, prilagođavati dečjoj psihologiji i individualnosti. Pa program osnovne škole! Četiri razreda. To je novo učenje, sve treba prostudirati, ceo program, napraviti raspored rada, učiti, učiti kao đak, istoriju, geografiju, prirodopis. I ona je učila, svake noći, spremala predavanja. Prva pohvala nadzornika već je došla, a seljaci su odmah osetili njen rad. Njen prvi Sveti Sava kako je bio svečan, koliko pesama, deklamacija! Majke su brisale oči od radosti, seljaci su je hvalili.

Tako je postepeno ulazila u život narodne učiteljice. Koliko samo dužnosti. Treba voditi računa o higijeni, čistoci učionice, dečjem zdravlju, zdravstvenim prilikama u njihovim kućama. Interesovati se i za život seljaka, umeti razgovarati njihovim jezikom, osetiti njihove tegobe života i potrebe, biti ljubazna prema svakome, porazgovarati. Znala je već sve snaše, onako kako ih selo zove: Milunku Miladinovu, Lenu gazda Rajinu, Nikosavu Tominu, Petrojku gazda Jovinu, Stanojku čiča Markovu itd. Znala je sve porodice i siromašne i gazdinske kuće. Znala je čak i za položare seoske, one što su volele nekad da smaknu kokošku ili jagnje.

Sve je to Caja pričala i uvek je hrabrila da se ne plaši nikoga.

– Niko tebi neće ništa da učini. Svi te seljaci vole. I nikad se nije desilo da seljak nešto ukrade učitelju ili ga uplaši. Ima u selu položara, ali to se znaju...

To je delovalo na učiteljicu. Njen strah je iščezao, oslobađala se u školi, počela je da voli i školu, decu, selo, narod.

Samo da nije bilo tih uspomena na njega, na njihovu ljubav. On je bio student. Rastali su se. Plakala je toga dana. Pisao joj je, a evo više od mesec dana kako joj ne piše. Pomisao na to bi je rastužila i često, sedeći za stolom nad udžbenikom, gledala je slova tužnih očiju. I osetila bi kako joj klize suze. Tuga, samoća, tuga za ljubavlju, ispunjavala joj je dušu. Čeznula je da sa nekim porazgovara, sa mladićem, sa svojim svetom, onako, kao danas one seoske devojke što pričaju, smeju se veselo, onako kako one znaju i umeju. A ona je to želela, da neko dođe u posetu, na čaj, da vidi njenu devojačku belu sobicu, sa vezom, da vidi njene knjige, njenu školu.

Zato je te večeri bila zamišljena i tužna.

– Oćemo li, gospojice, malo da povećeramo?

– Sad, Cajo, samo da nešto pročitam.

Čitala je, a nije shvatala. Očekivala je pismonošu. Šta znači u selu pismonoša, to zna samo mlada učiteljica. Ona njegova torba, kako joj je mila, onaj bat koraka s večeri, kad se približava školi, penje uz stepenice, jer ona zna da on nosi pisma, da joj možda on piše. Nosi novine, časopise, vesti iz celog sveta, događaje, senzacije.

Mećava hući, šiba u prozore, napolju nešto klopara, učini joj se kao bat koraka. Ona se trže, oslušnu, pomisli: pismonoša. Ništa, sve se utiša i mećava kao da predahnu pa se opet zahukta i zafijuka.

Sad se čuje jasno bat koraka. Pismonoša! Ču se njegovo kucanje. Caja istrča, istrča i ona.

Ali ništa od njega.

Pismo od sestre, od jedne drugarice, školski časopisi, jedan ilustrovani list, novine i ništa više.

Ona uzdahnu i spusti sve na sto.

– Hajde Cajo da večeramo...

Sede, nekako obeshrabljeno, malaksala, bez apetita.

A Caja priča, puna razgovora.

– Eto sam danas izbrisala učionicu, pa kantu, sve one lončice. Može sad vladika da dođe. Nacepala sam i drva,

krsta mi se izvalila. Sutra da vidiš sve trepti i cakli. Pa kad sam to posavršavala, naložim šporet i izvalim se na krevet.

Mlada učiteljica je gleda, smeši se i misli u sebi: „Blago njoj, kako je zadovoljna.“

A Caja je oduševljena.

– Što ti je ova sarma gospojice! Velim ti onoj Radojki Mitinoj: Da vidiš što moja gospojica kuva, pa što mesi kolače. A ona meni reče: Hoću da zamolim gospojicu da mi umesti te njene kolače. Sve ću da joj donesem: šećer, brašno i jaja.

– Hoću, Cajo, govorila je učiteljica. Pa posle neka nauči.

– A što ti nešto ne jedeš, da se ugojiš, kad odeš u varoš da kažu: Vidi kako je drusna ova učiteljica, pa lepa.

Mlada učiteljica se smejala i to pričanje Cajino malo je raspoloži.

Caja posle večere počisti sto, metnu još koje drvo u šporet, opruži se na krevetac i odmah zaspi.

A učiteljica nastavi svoje tužne misli. Uze njegovu sliku, metnu je na sto, zagleda se u nju, prigušeno zajeca i spusti glavu na sto. Posle ustade, otare oči, ostavi njegovu sliku, mahnu glavom, kao da neće više o tome da misli i uze novine.

Časovi prolaze, peć bukće, ona čita. Caja uveliko hrče u snu. Ona pogleda na sat. Već je pola jedanaest. Treba da legne.

Najednom kao da joj se učini da čuje bat koraka. Osluhnu. Jeste, neko korača pokraj škole. Sva pretrnu. Strah je ponovo obuze. Brzo zavi fitilj na lampi. Osluškuje. Koraci idu, prolaze ispod njenih prozora, penju se uz stepenice. Srce poče da joj lupa. Na vratima se začu snažno kucanje. Kako to strašno odjeknu kroz hodnik. Ona ulete u kujnu, drmnu Caju. Ona otvori oči.

– Cajo, neko lupa.

– Šta? – zapita sneno Caja.

– Neko lupa na vratima.

Ona đipi. Poče da vezuje suknju.

– Jaoj, Cajo, ko li to lupa – drhtala je učiteljica.

– Ne boj se, gospojice, idem da vidim.

Čuše se opet koraci, zastadoše ispod kućnog prozora. Učiteljica odškrinu zavesu. Trže se kad ugleda mušku priliku sa jagnjećom šubarom na glavi.

Na vratima opet kucanje.

Ovde su dvojica.

Spolja se začu glas.

– Ej, ima li ovde učitelja?

Opet gruvanje u vrata.

– Šta si se razlupao, slavca ti tvoga! – ljuti se Caja.

– Nemoj odmah da otvoriš, pitaj šta traže.

– Ama, ne boj se, gospojice. Imam ja i sekiru.

Ona izađe u hodnik, a učiteljica zasta drhteći na kuhinjskim vratima.

– Ko to lupa, viknu Caja.

– Ima li ovde učitelja? – Opet se ču grub glas.

– Pa šta će tebi učiteljica?

Drugi, mekši glas, odgovori:

– Molim vas, da li biste nam dozvolili da prespavamo u školi. Mećava je zasula put, pa ne možemo dalje. Ja sam lekar.

– Čekaj, da pitam.

Učiteljica pritrča i šapnu:

– Otvori im vrata. – Odmah se skloni u kujnu. Caja uze zidnu lampu, zapali je i prikači na ekser na zidu.

Učiteljica je virila iz mračne kujne kroz otškrinuta vrata.

Dve muške prilike uđoše, seljak i gospodin, obojica beli od snega.

Muškarac u civilu skide šešir, otrese sneg, seljak mu pomaže da skine zimski kaput, koji se sav belio.

– Ala je napolju strašno! – žalio se gospodin.

– Je li, snašo – okrete se seljak Caji – ima li ovde kakva šupa da sklonim sanke i konja?

– Ima, vala Bogu – odgovori seljanka. – Ima i jedan trem za drva, pa možeš tu.